

אוצר דינים ומנהגים

כל מצות עשה ולא תעשה

מן התורה ומדרבנן

וכל הדינים הנהוגים בישראל

מקורי החלכות ומעמי המצות והמנהגים

ערוכים בסדר אלפא ביתא

: על ידי :

יהודה דוד אייזענשטיין

רשימת הערכין, מפתחות, ביבליוגרפיה והקדמה

Copyright 1917. All rights reserved

תרצ"ח

היברו פאבלישינג קאמפאני

79-77 דילענסי סטריט, ניו יארק

סופרים (פ"ב ו'), ומזכירה דרא"ש (שבת פ"ב) ובטור
 וש"ע או"ח (סי' תרע"ד). ואח"כ מומר הפיוט "מעון
 צור ישועתי" בעל שש תנועות, ושם המחבר מרדכי
 בראשי החרוזים, גם נוהגין לומר מנלת אנטיוכוס. ומזכיר
 "על הנסים" בברכת הודאה בשמונה עשרה ובברכת
 המזון. ר' יצחק נפחא איקלע לבי ריש גלותא סבר
 לאדכורי בבונה ירושלם, א"ל רב ששח כתפילה, מה
 תפילה בהודאה אף ברכת המזון בהודאה (שבת כ"ד).
 בסדר רב עמרם גאון הנוסחא לחתום "וכשם שעשית
 עמם כן עשה עמנו ה' אלהינו נסים ונפלאות בעת
 מואת ונודה לך לשמך הגדול סלה", וכן הוא במס'
 סופרים (פ"ב ו') אבל מהר"ם מרוטנבורג הנהיג שלא
 לסיים בזה, לפי שאין לומר בקשה בהודאה, וכן מנהגנו
 (עי' או"ח סי' תרע"ו וסי' תרפ"ב).

[גר תנוכה בשבת] בע"ש מדליק נר חנוכה תחלה
 ואח"כ של שבת, שאם חדליק של שבת בבר קבל עליו
 השבת ואסור לו להדליק נר של חנוכה. ונוהגין להתפלל
 מנחה קודם הדלקת נר חנוכה (נהר מצרים הל' חנוכה
 סי' ד'). ובמציאי שבת מבדיל ואח"כ מדליק, אבל אם
 שמע הבדלה בביהכ"נ מותר לו להדליק ואח"כ מבדיל
 לבני ביתו. בביהכ"נ מדליקין נר חנוכה תחלה ואח"כ
 מבדילין. ויש שנוהגין גם בבית להבריל תחלה ולהדליק
 הנר בשעת מלוא מלכה דאיכא פרסומי ניסא טפי.
 אבל מהר"ל פסק דבמצי"ש מדליק נר חנוכה ברישא
 ואח"כ מבדיל. דאפוקי שבתא כמה דמאחר טפי עדיף.
 [בבית הכנסת] תקנו להדליק נר חנוכה בבית
 הכנסת מפני האורזים שאין להם בית להדליק בו,
 וכמו שחקנו קידוש בביהכ"נ משום אורחים דאכלו
 ושתו בבי כנשתא (לבוש סי' תרע"א ח'). בביהכ"נ
 מדליקין בין מנחה למעריב, ויחיד שמתפלל בביתו
 מדליק ג"כ קודם מעריב (שם). בביהכ"נ מדליקין גם
 בשחרית אך בלא ברכה משום פרסומא ניסא לפני
 המתפללים וגם להודיע להם מספר הנרות של היום
 וידעו להוסיף אחד בלילה, אבל יחיד אין להדליק ביום
 אפילו אם עבר ולא חדליק בליל שלפניו (מחזור ויטרי
 צד 201).

[הלל יקריא בתורת] בתנוכה כשהרית נוסרים
 את ההלל כל שמונת הימים, לפי שבכל יום נוסף נר
 אחד, וחלוק בנרות דומיא לחלוק בקרבנות בסוכות
 שנומרין בו הלל בכל יום (אבודרהם ועי' ערכך י').
 וקורין בפרשת נשא בנשיאים וחנוכת המזבח, מפני
 שקבלה בירדנו שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה בכסלו,
 ואע"ג שלא הקריבו הנשיאים הקרבנות עד ר"ה ניסן
 מ"מ כיון שאלו הקרבנות היו לחנוכת המשכן היו שפיר
 מעין המאורע (לבוש סי' תרפ"ד א'). שעשה משה
 בהר מאה ועשרים יום, פעם שלישי ירד בעשרה
 בתשרי (יו"ט) ונתבשר סלחתי ונאמר לו ועשו לי מקדש,
 וידעו הכל שנתרצה להם, שמחו במלאכה ועשאוה
 בזריזות, ונגמר בכ"ה בכסלו, ועשה אותו מקופל עד

אחד בניסן ואז הקימו משה, וכל זמן שהיה מקופל
 היו ישראל מלמלמין (מרננן ומתלוננים) על משה,
 לומר על מה לא חוקם מיד, שמא דופי אירע בו?
 והקב"ה חישב לערב שמחת המשכן בחדש שנוגד בו
 יצחק וכו'. אמר הקב"ה עלי לשלם לו (להדש כסלו
 שבו נגמר המשכן). זיהינן שילם לו, בחנוכת בית
 חשמנאי וכו' (פסיקתא פ' ותשלם כל המלאכה, סדר
 רש"י סי' שי"ט). על חקריאה בחנוכה עי' תקן הסופר
 והקורא צד 133, ועבודת ישראל צד 481.

[נשים] א"ר יהושע בן לוי נשים חיבות כנר
 חנוכה שאף הן היו באותו נס, אך מותרות במלאכה
 (שבת כ"ג), אבל נוהגות שלא לעשות מלאכה בזמן
 שהנרות דולקות, כדי להכיר שאסור להשתמש לאורן,
 והחמירו על עצמן שלא לעשות מלאכה גם לאור אחר,
 מפני שהתשועה באה ע"י אשה יהודית (מנהגי מהרי"ל
 הל' חנוכה, מטה משה סי' תתקצ"ד, ועי' רש"י שבת
 כ"א.).

[אוכלין גבינה ומשחקין בעגול] אוכלין מאכלי חלב
 וגבינה בחנוכה לזכר הנס שהאכילה יהודית את האויב
 חלב וגבינה (בלבו סי' ט"ד וחר"ן מביאם הרמ"א או"ח
 סי' תע"ד). ונוהגין שהנערים משחקין בכלי שנקרא
 "דרעויל" והיא חתיכת עץ או עופרת מרובע, ועל
 ארבע קצותיו חקוקין אותיות ג' ש' נ' ה' אות אחד
 לכל רוח, והכלי מתגלגל על נקודת קוטב המרכז
 האמצעי, כי כפי השבוע ויגש שנופל לרוב בחנוכה
 כתוב ואת יהודה שלח נשנ"ה, והוא המלך המשיח,
 גשנה בנימטריא משיח ובנימטריא ה' מלך ה' מלך
 ה' ימלוך (כני יששכר בס' ממעטים 26).

חצות: אמצע הלילה. יראי אלהים ואנשי מעשה
 נוהגים לקום בחצות הלילה להרבות בתפלה ובתחנונים
 ולבכות על גלות השכינה ועל חורבן הבית, גם ללמוד
 ולעסוק בתורה, ולסדר זאת מטה שטסופר על דוד
 המלך ע"ה, שאמר חצות לילה אקום להודות לך (תהלים
 קי"ט ס"ב), ואמרו בגמרא סימנא הוה ליה וכו' כנור
 היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות
 לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, מיד
 היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר (ברכות
 ג' :). ויש שמבינין תרנגול להקיצם משנתם. גם היה
 להם כלי השעות של מים שגורע בשמו היוני כליפסדרא
 (clepsydra) ונזכר במדרש בשם תלפסדרה (ב"ר פמ"ט
 י"ב חלף סדרה). בזהר מבואר כי השתמשו בכלי הזה
 לעוררם לחצות, רבי אבא הוה אתי מטבריא לבי
 טרוניא דחמוי, ור' יעקב בריה הוה עמיה, אערעו בכפר
 טרשא, כד בעו למשכב אמר ר' אבא למריה דביתא
 אית הכא תרנגולא וכו' בנין דקאימנא בפלגות ליליא
 ממש, א"ל לא אצטריך דהא סימנא לי בביתא דהדין
 טקלא דקמי ערסאי, מלינא ליה מיא ואתנגל האי
 מיטפא ונהים ואשתמע קלא בכל ביתא, וכדן הוא